

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 4 maja 2017 r.¹

Odesłanie prejudycjalne — Artykuł 56 TFUE — Swobodne świadczenie usług — Świadczenia leczenia ust i zębów — Przepisy krajowe zakazujące całkowicie reklamy usług leczenia ust i zębów — Istnienie aspektu transgranicznego — Ochrona zdrowia publicznego — Proporcjonalność — Dyrektywa 2000/31/WE — Usługa społeczeństwa informacyjnego — Reklama na stronie internetowej — Członek zawodu regulowanego — Zasady wykonywania zawodu — Dyrektywa 2005/29/WE — Nieuczciwe praktyki handlowe — Krajowe przepisy z zakresu zdrowia — Krajowe przepisy dotyczące zawodów regulowanych

W sprawie C-339/15

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg te Brussel, strafzaken (niderlandzkojęzyczny sąd pierwszej instancji w Brukseli, wydział karny, Belgia) postanowieniem z dnia 18 czerwca 2015 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 7 lipca 2015 r., w postępowaniu karnym przeciwko:

Lucowi Vanderborghtowi,

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: L. Bay Larsen (sprawozdawca), prezes izby, M. Vilaras, J. Malenovský, M. Safjan i D. Šváby, sędziowie,

rzecznik generalny: Y. Bot,

sekretarz: V. Tourrès, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 7 lipca 2016 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu Luca Vanderborghta przez S. Callensa, M. Verhaegego oraz L. Boddez, advocaten,
- w imieniu Verbond der Vlaamse Tandartsen VZW przez N. Van Ranst oraz V. Vanpeteghem, advocaten,
- w imieniu rządu belgijskiego przez C. Pochet, J. Van Holm oraz J.C. Halleux, działających w charakterze pełnomocników, wspieranych przez A. Fromont i L. Van den Hole, advocaten,
- w imieniu rządu włoskiego przez G. Palmieri, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez W. Ferrante, avvocato dello Stato,

¹ — Język postępowania: niderlandzki.

- w imieniu rządu polskiego przez B. Majczynę, działającego w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez D. Roussanova oraz F. Wilmana, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 8 września 2016 r.,

wyduje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 49 i 56 TFUE, dyrektywy 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotyczącej nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniającej dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady („dyrektywy o nieuczciwych praktykach handlowych”) (Dz.U. 2005, L 149, s. 22) oraz dyrektywy 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 8 czerwca 2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego („dyrektywy o handlu elektronicznym”) (Dz.U. 2000, L 178, s. 1).
- 2 Wniosek ów został przedstawiony w ramach procedury karnej wszczętej przeciwko Lucowi Vanderborghtowi, dentyście z siedzibą w Belgii, któremu zarzucono naruszenie krajowych przepisów zakazujących wszelkiej reklamy świadczeń leczenia ust i zębów.

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa 92/51/EWG

- 3 Artykuł 1 dyrektywy Rady 92/51/EWG z dnia 18 czerwca 1992 r. w sprawie drugiego ogólnego systemu uznawania kształcenia i szkolenia zawodowego, uzupełniającej dyrektywę 89/48/EWG (Dz.U. 1992, L 209, s. 25) stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy stosuje się poniższe definicje:

[...]

- f) »regulowana działalność zawodowa«: działalność zawodowa lub jeden z jej trybów, których podjęcie lub wykonywanie na terytorium państwa członkowskiego wymaga, bezpośrednio bądź pośrednio, na mocy przepisów ustawowych, wykonawczych lub administracyjnych, posiadania dowodu wykształcenia i szkolenia albo poświadczenia kompetencji [...].

[...]”.

Dyrektywa 98/34/WE

- 4 Artykuł 1 pkt 2 dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 r. ustanawiającej procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego (Dz.U. 1998, L 204, s. 37), zmienionej dyrektywą 98/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 lipca 1998 r. (Dz.U. 1998, L 217, s. 18) (zwanej dalej „dyrektywą 98/34”), definiuje pojęcie „usługi” w następujący sposób:

„usługa» oznacza każdą usługę społeczeństwa informacyjnego, to znaczy każdą usługę normalnie świadczoną za wynagrodzeniem, na odległość, drogą elektroniczną i na indywidualne żądanie odbiorcy usług;

Do celów niniejszej definicji:

- »na odległość« oznacza usługę świadczoną bez równoczesnej obecności stron;
- »drogą elektroniczną« oznacza, iż usługa jest wysyłana i odbierana w miejscu przeznaczenia za pomocą sprzętu elektronicznego do przetwarzania (włącznie z kompresją cyfrową) oraz przechowywania danych, i która jest całkowicie przesyłana, kierowana i otrzymywana za pomocą kabla, fal radiowych, środków optycznych lub innych środków elektromagnetycznych;
- »na indywidualne żądanie odbiorcy usług« oznacza, że usługa świadczona jest poprzez przesyłanie danych na indywidualne żądanie”.

[...]”.

Dyrektywa 2000/31

- 5 Motyw 18 dyrektywy 2000/31 stanowi:

„Usługi społeczeństwa informacyjnego obejmują szeroki zakres rodzajów działalności gospodarczej prowadzonych w trybie on-line; [...] usługi społeczeństwa informacyjnego nie ograniczają się wyłącznie do usług dających sposobność do zawierania umów on-line, ale, o ile stanowią one działalność gospodarczą, dotyczą także usług, które nie są wynagradzane przez tych, którzy je otrzymują, takich jak usługi polegające na oferowaniu informacji on-line lub informacji handlowych [...]; działania, które ze względu na swój charakter nie mogą być wykonane na odległość lub drogą elektroniczną, takie jak ustawowa kontrola ksiąg rachunkowych lub konsultacja medyczna wymagająca fizycznego badania pacjenta nie są usługami społeczeństwa informacyjnego”.

- 6 Artykuł 2 tej dyrektywy, zatytułowany „Definicje”, stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy następujące pojęcia oznaczają:

- a) »usługi społeczeństwa informacyjnego«: usługi w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy [98/34];

[...]

- f) »informacja handlowa«: każda forma informacji przeznaczona do promowania, bezpośrednio lub pośrednio, towarów, usług lub wizerunku przedsiębiorstwa, organizacji lub osoby prowadzącej działalność handlową, gospodarczą, rzemieślniczą lub wykonującą zawód regulowany [...].

[...]

g) »zawód regulowany«: każdy zawód w rozumieniu art. 1 lit. d) dyrektywy Rady 89/48/EWG z dnia 21 grudnia 1988 r. w sprawie ogólnego systemu uznawania dyplomów ukończenia studiów wyższych, przyznawanych po ukończeniu kształcenia i szkolenia zawodowego trwających co najmniej trzy lata [...] lub w rozumieniu art. 1 lit. f) dyrektywy [92/51] [...];

[...]”.

7 Artykuł 8 owej dyrektywy, zatytułowany „Zawody regulowane”, stanowi w ust. 1 i ust. 2:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, żeby używanie informacji handlowych, które są częścią lub stanowią usługę społeczeństwa informacyjnego świadczoną przez przedstawiciela zawodu regulowanego, było dozwolone pod warunkiem zgodności z zasadami wykonywania zawodu, dotyczącymi w szczególności niezależności, godności i prestiżu zawodu, tajemnicy zawodowej i rzetelności wobec klientów i innych przedstawicieli zawodu.

2. Bez uszczerbku dla autonomii organizacji i stowarzyszeń zawodowych państwa członkowskie i Komisja zachęcają stowarzyszenia i organizacje zawodowe do opracowywania kodeksów postępowania na poziomie wspólnotowym w celu ustalenia rodzajów informacji, które udzielane są do celów informacji handlowych zgodnie z regułami określonymi w ust. 1”.

Dyrektywa 2005/29

8 Motyw 9 dyrektywy 2005/29 stanowi:

„Niniejsza dyrektywa nie stanowi uszczerbku dla indywidualnych powództw wnoszonych przez osoby, które ucierpiały na skutek nieuczciwej praktyki handlowej. Nie stanowi ona również uszczerbku dla wspólnotowych i krajowych przepisów w zakresie [...] przepisów dotyczących aspektów zdrowia i bezpieczeństwa produktów [...]. Państwa członkowskie będą zatem mogły utrzymywać lub wprowadzać na swoim terytorium ograniczenia i zakazy praktyk handlowych w celu ochrony zdrowia i bezpieczeństwa konsumentów, np. w odniesieniu do alkoholu, tytoniu lub produktów farmaceutycznych, bez względu na to, gdzie przedsiębiorca ma swoją siedzibę [...]”.

9 Artykuł 2 tej dyrektywy, zatytułowany „Definicje”, stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy:

[...]

c) »produkt« oznacza każdy towar lub usługę, w tym nieruchomości, prawa i obowiązki;

d) »praktyki handlowe stosowane przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów« (zwane dalej również »praktykami handlowymi«) oznaczają każde działanie przedsiębiorcy, jego zaniechanie, sposób postępowania, oświadczenie lub komunikat handlowy, w tym reklamę i marketing, bezpośrednio związane z promocją, sprzedażą lub dostawą produktu do konsumentów;

[...]”.

10 Artykuł 3 wspomnianej dyrektywy przewiduje:

„1. Niniejszą dyrektywę stosuje się do nieuczciwych praktyk handlowych w rozumieniu art. 5, stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów przed zawarciem transakcji handlowej dotyczącej produktu, w trakcie jej zawierania oraz po jej zawarciu.

[...]

3. Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla wspólnotowych i krajowych przepisów prawnych dotyczących aspektów produktów związanych z bezpieczeństwem i zdrowiem.

[...]

8. Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla wszelkich warunków wykonywania działalności gospodarczej lub warunków udzielania zezwoleń oraz dla zawodowych kodeksów postępowania lub innych szczególnych przepisów dotyczących zawodów regulowanych, tak aby możliwe było zapewnienie utrzymania wysokich standardów uczciwości, które państwa członkowskie mogą, w zgodzie z prawem wspólnotowym, nałożyć na osoby wykonujące dany zawód.

[...]”.

Prawo krajowe

- 11 Artykuł 8d Koninklijk Besluit houdende reglement op de beoefening van de tandheelkunde (rozporządzenia królewskiego dotyczącego wykonywania zawodu lekarza dentysty) z dnia 1 czerwca 1934 r. (*Belgisch Staatsblad* z dnia 7 czerwca 1934 r., s. 3220) ma następujące brzmienie:

„Dla informacji odbiorców można umieścić na budynku, w którym osoba uprawniona [...] wykonuje działalność w zakresie stomatologii, wyłącznie napis lub tablicę małych rozmiarów i o niezwracającym uwagi wyglądzie, zawierające nazwisko osoby uprawnionej i w danym wypadku jej tytuł zawodowy, dni i godziny konsultacji, oznaczenie przedsiębiorstwa lub instytucji opieki zdrowotnej, w których wykonuje ona działalność zawodową; można także wskazać dziedzinę stomatologii, w której specjalizuje się osoba uprawniona: operacyjne leczenie zębów, protetyka ustna, ortodoncja, chirurgia stomatologiczna.

[...]”.

- 12 Zgodnie z art. 1 Wet betreffende de publiciteit inzake tandverzorging (ustawy dotyczącej reklamy w zakresie usług dentystycznych) z dnia 15 kwietnia 1958 r. (*Belgisch Staatsblad* z dnia 5 maja 1958 r., s. 3542):

„Nikt nie może bezpośrednio lub pośrednio reklamować na terytorium Belgii lub za granicą leczenia chorób, zranień lub anomalii ust i zębów przez osobę posiadającą uprawnienia lub nieposiadającą uprawnień, w szczególności poprzez wystawy lub szyldy, napisy lub tablice, które mogą wprowadzać w błąd co do zgodności z prawem wskazanej działalności, poprzez prospekty, okólniki, ulotki i broszury w prasie, radiu lub kinie [...]”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 13 W czasie wystąpienia okoliczności faktycznych, które doprowadziły do wszczęcia postępowania karnego przeciwko L. Vanderborchtowi, wykonywał on działalność jako wykwalifikowany dentysta w Opwijk (Belgia). Owo postępowanie zostało wszczęte w związku z tym, że w okresie co najmniej między marcem 2003 r. i styczniem 2014 r. reklamował usługi dentystyczne z naruszeniem prawa belgijskiego.
- 14 Z postanowienia odsyłającego wynika, że L. Vanderborcht umieścił tablicę informacyjną o trzech bokach wskazującą jego nazwisko, zawód dentysty, adres strony internetowej i numer telefonu do gabinetu.

- 15 Ponadto L. Vanderborght stworzył stronę internetową w celu informowania pacjentów o różnego rodzaju świadczeniach leczniczych, które wykonywał on w swym gabinecie. Wreszcie, umieścił kilka ogłoszeń w lokalnych dziennikach prasowych.
- 16 Postępowanie karne zostało wszczęte w związku ze skargą wniesioną przez stowarzyszenie zawodowe Verbond der Vlaamse Tandartsen VZW.
- 17 W dniu 6 lutego 2014 r. prokurator wniósł o przekazanie sprawy L. Vanderborghta do sądu karnego. Postanowieniem z dnia 25 marca 2014 r. Raadkamer przekazała sprawę do Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg te Brussel, strafzaken (niderlandzkojęzycznego sądu pierwszej instancji w Brukseli, wydział karny, Belgia).
- 18 Luc Vanderborght podniósł przed sądem odsyłającym, że art. 1 ustawy z dnia 15 kwietnia 1958 r. dotyczącej reklamy w zakresie usług dentystycznych, który zakazuje w sposób całkowity wszelkiej reklamy dotyczącej świadczeń leczenia ust i zębów, oraz art. 8d rozporządzenia królewskiego z dnia 1 czerwca 1934 r. dotyczącego wykonywania zawodu lekarza dentysty, który ustanawia określone wymogi dyskrecji w odniesieniu do sztyldów gabinetów dentystycznych, są sprzeczne z prawem Unii, w szczególności z dyrektywami 2005/29 i 2000/31 oraz z art. 49 i 56 TFUE.
- 19 Sąd odsyłający stwierdził, że postępowanie główne ma wymiar transgraniczny, opierając się w szczególności na informacjach, wedle których L. Vanderborght rozpowszechnia w Internecie reklamę, która może dotrzeć do pacjentów w innych państwach członkowskich, i leczy klientów, których część pochodzi z innych państw członkowskich.
- 20 W tym kontekście Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg te Brussel, strafzaken (niderlandzkojęzyczny sąd pierwszej instancji w Brukseli, wydział karny) postanowił zawiesić postępowanie i przedłożyć Trybunałowi następujące pytania prejudycjalne:
- „1) Czy dyrektywę 2005/29 należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie przepisom krajowym, w których całkowicie zakazano wszystkim podmiotom wszelkiej reklamy leczenia ust lub zębów, takim jak art. 1 ustawy z dnia 15 kwietnia 1958 r. dotyczącej reklamy w zakresie usług dentystycznych?
- 2) Czy zakaz reklamy leczenia ust lub zębów stanowi »przepis prawny dotyczący aspektów produktów związanych z bezpieczeństwem i zdrowiem« w rozumieniu art. 3 ust. 3 dyrektywy 2005/29?
- 3) Czy dyrektywę 2005/29 należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie przepisowi krajowemu takiemu jak art. 8d rozporządzenia królewskiego z dnia 1 czerwca 1934 r. dotyczącego wykonywania zawodu lekarza dentysty, w którym ściśle określono wymogi dyskrecji, które musi spełniać sztyld gabinetu lekarza dentysty wystawiony na widok publiczny?
- 4) Czy dyrektywę 2000/31 należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie przepisom krajowym całkowicie zakazującym wszystkim podmiotom wszelkiej reklamy leczenia ust lub zębów, włącznie z reklamą komercyjną drogą elektroniczną (na stronie internetowej), takim jak art. 1 ustawy z dnia 15 kwietnia 1958 r. dotyczącej reklamy w zakresie usług dentystycznych?
- 5) Jak należy interpretować pojęcie »usług społeczeństwa informacyjnego« zdefiniowane w art. 2 lit. a) dyrektywy 2000/31, który odsyła do art. 1 pkt 2 dyrektywy 98/34?
- 6) Czy art. 49 i 56 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu takiemu jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które w celu ochrony zdrowia publicznego nakłada całkowity zakaz reklamy opieki stomatologicznej?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytań od pierwszego do trzeciego

- 21 Poprzez pytania od pierwszego do trzeciego, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy dyrektywę 2005/29 należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie przepisom krajowym takim jak przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym, które chronią zdrowie publiczne i godność zawodu dentysty poprzez ogólny i całkowity zakaz wszelkiej reklamy dotyczącej świadczeń leczenia ust i zębów oraz poprzez ustanowienie określonych wymogów co do dyskrekcji w zakresie dotyczącym sztyldów gabinetów dentystycznych.
- 22 Aby udzielić odpowiedzi na to pytanie, należy na wstępie ustalić, czy reklama będąca przedmiotem zakazu spornego w postępowaniu głównym stanowi praktykę handlową w rozumieniu art. 2 lit. d) dyrektywy 2005/29 i podlega wobec tego przepisom ustanowionym w tej dyrektywie (zob. analogicznie wyrok z dnia 9 listopada 2010 r., Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag, C-540/08, EU:C:2010:660, pkt 16).
- 23 W tym względzie należy zauważyć, że art. 2 lit. d) tej dyrektywy definiuje w sposób szczególnie szeroki pojęcie „praktyki handlowej” jako „każde działanie przedsiębiorcy, jego zaniechanie, sposób postępowania, oświadczenie lub komunikat handlowy, w tym reklamę i marketing, bezpośrednio związane z promocją, sprzedażą lub dostawą produktu do konsumentów” (wyrok z dnia 9 listopada 2010 r., Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag, C-540/08, EU:C:2010:660, pkt 17).
- 24 Ponadto, zgodnie z art. 2 lit. c) wskazanej dyrektywy, pojęcie „produktu” oznacza każdy towar lub usługę.
- 25 Z powyższego wynika, że reklama usług leczenia ust i zębów taka jak w postępowaniu głównym, niezależnie od tego, czy jest prowadzona poprzez publikacje w prasie z ogłoszeniami, poprzez Internet czy też poprzez sztyldy, stanowi „praktykę handlową” w rozumieniu dyrektywy 2005/29.
- 26 Niezależnie od powyższego dyrektywa ta, zgodnie z jej art. 3 ust. 3, pozostaje bez uszczerbku dla unijnych i krajowych przepisów prawnych dotyczących aspektów produktów związanych z bezpieczeństwem i ze zdrowiem.
- 27 Należy ponadto wskazać, że zgodnie z art. 3 ust. 8 owej dyrektywy pozostaje ona bez uszczerbku dla zawodowych kodeksów postępowania lub innych szczególnych przepisów dotyczących zawodów regulowanych, które państwa członkowskie mogą, w zgodzie z prawem Unii, nałożyć na osoby wykonujące dany zawód, tak aby możliwe było zapewnienie utrzymania wysokich standardów uczciwości.
- 28 Z owego przepisu wynika w związku z tym, że dyrektywa 2005/29 nie skutkuje podważeniem krajowych regulacji dotyczących zdrowia i bezpieczeństwa produktów lub szczególnych przepisów regulujących zawody regulowane.
- 29 Z postanowienia odsyłającego wynika natomiast, że przepisy krajowe rozpatrywane w postępowaniu głównym, a mianowicie art. 1 ustawy z dnia 15 kwietnia 1958 r. dotyczącej reklamy w zakresie usług dentystycznych oraz art. 8d rozporządzenia królewskiego z dnia 1 czerwca 1934 r. dotyczącego wykonywania zawodu lekarza dentysty, chronią, odpowiednio, zdrowie publiczne i godność zawodu lekarza dentysty, w związku z czym podlegają art. 3 ust. 3 i 8 dyrektywy 2005/29.
- 30 Mając na uwadze całość powyższych rozważań, na pytania od pierwszego do trzeciego należy udzielić odpowiedzi, że dyrektywę 2005/29 należy interpretować w ten sposób, że nie stoi ona na przeszkodzie przepisom krajowym takim jak przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym, które chronią

zdrowie publiczne i godność zawodu dentysty poprzez ogólny i całkowity zakaz wszelkiej reklamy dotyczącej świadczeń leczenia ust i zębów oraz poprzez ustanowienie określonych wymogów co do dyskrecji w zakresie dotyczącym sztyldów gabinetów dentystycznych.

W przedmiocie pytań czwartego i piątego

- 31 Poprzez pytania czwarte i piąte, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy dyrektywę 2000/31 należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie przepisom krajowym takim jak przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym, które ustanawiają ogólny i całkowity zakaz wszelkiej reklamy dotyczącej świadczeń leczenia ust i zębów, w zakresie, w jakim zakazują one wszelkiej formy informacji handlowych przekazywanych drogą elektroniczną, w tym również poprzez stronę internetową utworzoną przez dentystę.
- 32 W tym zakresie należy wskazać, że art. 8 ust. 1 owej dyrektywy ustanawia zasadę, wedle której państwa członkowskie zapewniają, aby dozwolone było używanie informacji handlowych, które są częścią usługi społeczeństwa informacyjnego świadczonej przez przedstawiciela zawodu regulowanego lub stanowią taką usługę.
- 33 Z art. 2 lit. g) dyrektywy 2000/31 w związku z art. 1 lit. f) dyrektywy 92/51, do którego odnosi się ów pierwszy ze wskazanych przepisów, wynika, że za „regulowaną działalność zawodową” należy uznać w szczególności działalność zawodową, której podjęcie lub wykonywanie wymaga na mocy przepisów ustawowych, wykonawczych lub administracyjnych posiadania dowodu wykształcenia lub poświadczenia kompetencji.
- 34 Z postanowienia odsyłającego wynika, że zawód dentysty należy w Belgii do regulowanej działalności zawodowej w rozumieniu art. 2 lit. g) dyrektywy 2000/31.
- 35 Ponadto, w zastosowaniu art. 2 lit. a) dyrektywy 2000/31 w związku z art. 1 pkt 2 dyrektywy 98/34, pojęcie „usług społeczeństwa informacyjnego” obejmuje „każdą usługę normalnie świadczoną za wynagrodzeniem, na odległość, drogą elektroniczną i na indywidualne żądanie odbiorcy usług”.
- 36 Motyw 18 dyrektywy 2000/31 uściśla, że pojęcie „usług społeczeństwa informacyjnego” zawiera szeroki zakres rodzajów działalności gospodarczej prowadzonych w trybie on-line i że nie ogranicza się ono wyłącznie do usług dających sposobność do zawierania umów on-line, ale, o ile owe usługi stanowią działalność gospodarczą, dotyczy także usług, które nie są wynagradzane przez tych, którzy je otrzymują, takich jak usługi polegające na oferowaniu informacji on-line lub informacji handlowych.
- 37 W tych okolicznościach należy stwierdzić, że reklama on-line może stanowić usługę społeczeństwa informacyjnego w rozumieniu dyrektywy 2000/31 (zob. podobnie wyrok z dnia 15 września 2016 r., Mc Fadden, C-484/14, EU:C:2016:689, pkt 41, 42).
- 38 Ponadto art. 2 lit. f) owej dyrektywy precyzuje, że pojęcie „informacji handlowej” obejmuje każdą formę informacji mającej na celu promowanie, bezpośrednio lub pośrednio, usług osoby wykonującej zawód regulowany.
- 39 Z powyższego wynika, że reklama dotycząca świadczeń leczenia ust i zębów prowadzona poprzez stronę internetową utworzoną przez członka zawodu regulowanego jest informacją handlową będącą częścią usługi społeczeństwa informacyjnego lub stanowiącą tę usługę w rozumieniu art. 8 dyrektywy 2000/31.
- 40 W związku z tym należy stwierdzić, iż przepis ten oznacza – jak wskazał rzecznik generalny w pkt 50 opinii – że państwa członkowskie powinny zapewnić, by tego rodzaju informacje handlowe były zasadniczo dozwolone.

- 41 Należy w tym względzie wskazać, że zaproponowana przez Komisję Europejską interpretacja przeciwna, wedle której ów przepis obejmuje jedynie reklamę prowadzoną przez członka zawodu regulowanego, jeżeli działa on jako reklamodawca on-line, nie może zostać przyjęta, ponieważ interpretacja ta skutkowałaby zawężeniem w nadmiernym stopniu zakresu wskazanego przepisu.
- 42 Należy bowiem przypomnieć, że art. 8 ust. 1 dyrektywy 2000/31 ma na celu umożliwienie członkom zawodu regulowanego używania usług społeczeństwa informacyjnego w celu promowania ich działalności.
- 43 Niezależnie od powyższego z owego przepisu wynika, że informacje handlowe takie jak wskazane w pkt 39 niniejszego wyroku mogą zostać dozwolone jedynie pod warunkiem poszanowania zasad wykonywania zawodu dotyczących w szczególności niezależności, godności i prestiżu danego zawodu regulowanego, tajemnicy zawodowej i rzetelności wobec klientów i innych przedstawicieli zawodu.
- 44 Jednakże zasady wykonywania zawodu wskazane w owym przepisie nie mogą zakazać w sposób ogólny i całkowity wszelkiej formy reklamy on-line dla celów promowania działalności osoby wykonującej zawód regulowany, nie pozbawiając owego przepisu skuteczności (effet utile) i nie tworząc przeszkody w realizacji celu zamierzonego przez prawodawcę Unii.
- 45 Interpretację tę potwierdza fakt, że art. 8 ust. 2 dyrektywy 2000/31 przewiduje, że państwa członkowskie i Komisja zachęcają do opracowywania kodeksów postępowania nie w celu zakazania tego rodzaju reklamy, lecz raczej w celu ustalenia rodzajów danych, które mogą być przekazywane do celów informacji handlowych z poszanowaniem owych zasad wykonywania zawodu.
- 46 Z powyższego wynika, że o ile zasady wykonywania zawodu mogą skutecznie określać ramy treści i formy informacji handlowych, o których mowa w art. 8 ust. 1 dyrektywy 2000/31, o tyle owe zasady nie mogą zawierać ogólnego i całkowitego zakazu tego rodzaju informacji.
- 47 Stwierdzenie to odnosi się również do przepisów krajowych takich jak przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym, które mają zastosowanie jedynie do lekarzy dentyków.
- 48 Należy bowiem wskazać, że prawodawca Unii nie wykluczył zawodów regulowanych z zakresu zasady dopuszczenia informacji handlowych on-line przewidzianej w art. 8 ust. 1 dyrektywy 2000/31.
- 49 Prawdą jest, że przepis ten umożliwia uwzględnienie specyfiki zawodów służby zdrowia przy opracowywaniu związanych z nimi zasad wykonywania zawodu, określając, gdy to konieczne, w sposób ścisły formy i warunki informacji handlowych on-line, o których mowa w owym przepisie, w szczególności w celu zapewnienia, by zaufanie pacjentów do tych zawodów nie zostało naruszone. Jednakże owe zasady wykonywania zawodu nie mogą skutecznie zakazywać w sposób ogólny i całkowity wszelkiej formy reklamy on-line prowadzonej w celu promowania działalności osoby wykonującej tego rodzaju zawód.
- 50 Mając na uwadze powyższe, na pytania czwarte i piąte należy udzielić odpowiedzi, że dyrektywę 2000/31 należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie przepisom krajowym takim jak przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym, które ustanawiają ogólny i całkowity zakaz wszelkiej reklamy dotyczącej świadczeń leczenia ust i zębów, w zakresie, w jakim zakazują one wszelkiej formy informacji handlowych przekazywanych drogą elektroniczną, w tym również poprzez stronę internetową utworzoną przez dentytę.

W przedmiocie pytania szóstego

- 51 Poprzez pytanie szóste sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 49 i 56 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym takim jak przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym, które ustanawiają ogólny i całkowity zakaz wszelkiej reklamy dotyczącej świadczeń leczenia ust i zębów.
- 52 Na wstępie należy stwierdzić, że mając na uwadze odpowiedź udzieloną na pytania czwarte i piąte, pytanie szóste dotyczy ostatecznie zgodności z art. 49 i 56 TFUE wskazanych przepisów krajowych w zakresie, w jakim zakazują one reklamy, która nie jest realizowana przy pomocy usług społeczeństwa informacyjnego.

W przedmiocie dopuszczalności

- 53 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału postanowienia traktatu gwarantujące swobodny przepływ nie mają zastosowania do sytuacji, w której wszystkie elementy występują wewnątrz jednego państwa członkowskiego (zob. podobnie w szczególności wyroki: z dnia 21 października 1999 r., Jägerskiöld, C-97/98, EU:C:1999:515, pkt 42; z dnia 11 lipca 2002 r., Carpenter, C-60/00, EU:C:2002:434, pkt 28).
- 54 Prawdą jest, że postępowanie główne dotyczy procedury karnej wszczętej przeciwko lekarzowi dentyście będącemu obywatelem belgijskim z siedzibą w Belgii, który wykonuje działalność w tym państwie członkowskim.
- 55 Jednakże z postanowienia odsyłającego wynika, że część klientów L. Vanderborghta pochodzi z innych państw członkowskich.
- 56 Tymczasem Trybunał orzekł już, że okoliczność, iż część klientów stanowią obywatele Unii pochodzący z innych państw członkowskich, może stanowić aspekt transgraniczny skutkujący zastosowaniem postanowień traktatu gwarantujących swobody przepływu (zob. podobnie wyrok z dnia 11 czerwca 2015 r., Berlington Hungary i in., C-98/14, EU:C:2015:386, pkt 25, 26).
- 57 W konsekwencji pytanie szóste należy uznać za dopuszczalne.

Co do istoty

- 58 Należy przypomnieć, że jeżeli przepis krajowy dotyczy jednocześnie swobody przedsiębiorczości i swobodnego świadczenia usług, Trybunał bada dany przepis zasadniczo jedynie w świetle jednej z tych dwóch swobód, jeżeli okaże się, że w okolicznościach postępowania głównego jedna z nich jest całkowicie drugorzędna względem drugiej i może być z nią połączona [wyrok z dnia 26 maja 2016 r., NN (L) International, C-48/15, EU:C:2016:356, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 59 Tymczasem z taką właśnie sytuacją mamy do czynienia w niniejszej sprawie.
- 60 Aspekt transgraniczny prowadzący do zastosowania postanowień traktatu gwarantujących swobody przepływu polega bowiem na przemieszczaniu się usługobiorców zamieszkałych w innym państwie członkowskim (zob. podobnie wyrok z dnia 11 czerwca 2015 r., Berlington Hungary i in., C-98/14, EU:C:2015:386, pkt 26), w związku z czym na pytanie szóste należy udzielić odpowiedzi w świetle art. 56 TFUE.
- 61 W tym względzie z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, że za ograniczenia swobody świadczenia usług należy uznać wszelkie środki, które zakazują korzystania z tej swobody, ograniczają ją lub zmniejszają jej atrakcyjność (zob. podobnie wyroki: z dnia 17 lipca 2008 r., Corporación

Dermostética, C-500/06, EU:C:2008:421, pkt 32; z dnia 22 stycznia 2015 r., Stanley International Betting i Stanleybet Malta, C-463/13, EU:C:2015:25, pkt 45; a także z dnia 28 stycznia 2016 r., Laezza, C-375/14, EU:C:2016:60, pkt 21).

- 62 Należy również przypomnieć w szczególności, że pojęcie „ograniczenia” obejmuje przepisy przyjmowane przez dane państwo członkowskie, które, choć jednakowo stosowane, mają wpływ na swobodę świadczenia usług w innych państwach członkowskich (wyrok z dnia 12 września 2013 r., Konstantinides, C-475/11, EU:C:2013:542, pkt 45 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 63 Tymczasem przepisy krajowe zakazujące w sposób ogólny i całkowity wszelkiej reklamy danej działalności mogą ograniczyć osobom, które tę działalność wykonują, możliwość zaprezentowania się potencjalnym klientom i promowania usług, które zamierzają im zaoferować.
- 64 W konsekwencji tego rodzaju przepisy krajowe należy uznać za ograniczenie swobodnego świadczenia usług.
- 65 Co się tyczy uzasadnienia tego rodzaju ograniczenia, przepisy krajowe mogące ograniczać korzystanie z podstawowych swobód ustanowionych w traktacie mogą zostać dopuszczone, pod warunkiem że służą osiągnięciu celu leżącego w interesie ogólnym, są właściwe dla zapewnienia realizacji tego celu oraz nie wykraczają poza zakres konieczny do jego osiągnięcia (wyrok z dnia 12 września 2013 r., Konstantinides, C-475/11, EU:C:2013:542, pkt 50 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 66 W niniejszej sprawie sąd odsyłający wskazał, że celem przepisów krajowych rozpatrywanych w postępowaniu głównym jest ochrona zdrowia publicznego oraz godności zawodu lekarza dentysty.
- 67 Należy w tym względzie stwierdzić, że ochrona zdrowia zalicza się do celów, które można uznać za stanowiące nadrzędne względy interesu ogólnego mogące uzasadniać ograniczenie swobody świadczenia usług (zob. podobnie wyroki: z dnia 10 marca 2009 r., Hartlauer, C-169/07, EU:C:2009:141, pkt 46; z dnia 12 września 2013 r., Konstantinides, C-475/11, EU:C:2013:542, pkt 51).
- 68 Ponadto, mając na względzie znaczenie stosunku opartego na zaufaniu, jaki powinien istnieć między dentystą a jego pacjentem, należy stwierdzić, że ochrona godności zawodu lekarza dentysty również może stanowić tego rodzaju nadrzędny wzgląd interesu ogólnego.
- 69 Tymczasem intensywne używanie reklamy lub wybór agresywnych przekazów reklamowych, względnie mogących wprowadzić pacjentów w błąd co do oferowanych terapii, mogą – poprzez pogorszenie wizerunku zawodu lekarza dentysty, zmianę stosunku między dentystami a ich pacjentami oraz wspieranie wykonywania nieodpowiednich lub niekoniecznych terapii – szkodzić ochronie zdrowia i naruszać godność zawodu lekarza dentysty.
- 70 W tym kontekście ogólny i całkowity zakaz reklamy nadaje się do zapewnienia realizacji zamierzonego celu poprzez uniemożliwienie wszelkiej możliwości korzystania przez lekarzy dentystów z reklamy i przekazów reklamowych.
- 71 Co się tyczy konieczności ograniczenia swobody świadczenia usług takiego jak w postępowaniu głównym, należy wziąć pod uwagę okoliczność, że zdrowie i życie ludzi ma pierwszorzędne znaczenie pośród dóbr i interesów chronionych traktatem oraz że zasadniczo do państw członkowskich należy decyzja o poziomie, na którym chcą one zapewnić ochronę zdrowia publicznego, oraz o sposobie osiągnięcia tego poziomu. Jako że poziom ten może być różny w poszczególnych państwach członkowskich, państwom członkowskim należy przyznać w tym zakresie swobodę uznania (zob. podobnie wyroki: z dnia 2 grudnia 2010 r., Ker-Optika, C-108/09, EU:C:2010:725, pkt 58; z dnia 12 listopada 2015 r., Visnapuu, C-198/14, EU:C:2015:751, pkt 118).

- 72 Niezależnie od powyższego należy stwierdzić, że pomimo owej swobody uznania ograniczenie wynikające z zastosowania przepisów krajowych rozpatrywanych w postępowaniu głównym, zakazujących w sposób ogólny i całkowity wszelkiej reklamy dotyczącej świadczeń leczenia ust i zębów, wykracza poza to, co jest konieczne do realizacji celów zamierzonych poprzez owe przepisy, przypomnianych w pkt 66 niniejszego wyroku.
- 73 Nie wszystkie przekazy reklamowe zakazane na mocy owych przepisów mogą bowiem jako takie wywoływać skutki sprzeczne z celami wskazanymi w pkt 69 niniejszego wyroku.
- 74 Należy ponadto wskazać, że o ile Trybunał orzekł już w pkt 57 wyroku z dnia 12 września 2013 r., *Konstantinides* (C-475/11, EU:C:2013:542), że przepisy krajowe zakazujące reklamy świadczeń medycznych, których treść jest sprzeczna z zasadami etyki zawodowej, są zgodne z art. 56 TFUE, o tyle należy stwierdzić, że przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym mają znacznie szerszy zakres.
- 75 W tych okolicznościach należy stwierdzić, że cele zamierzone przez przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym mogłyby zostać osiągnięte poprzez mniej restrykcyjne środki, określając, gdy to konieczne, w sposób ścisły, formy i warunki, które mogłyby skutecznie przybrać środki komunikacji używane przez lekarzy dentystów, nie zakazując im przy tym w sposób ogólny i całkowity wszelkiej formy reklamy.
- 76 Mając na uwadze całość powyższych rozważań, na pytanie szóste należy udzielić odpowiedzi, że art. 56 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisom krajowym takim jak przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym, które ustanawiają ogólny i całkowity zakaz wszelkiej reklamy dotyczącej świadczeń leczenia ust i zębów.

W przedmiocie kosztów

- 77 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Dyrektywę 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotyczącą nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniającą dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady („dyrektywę o nieuczciwych praktykach handlowych”) należy interpretować w ten sposób, że nie stoi ona na przeszkodzie przepisom krajowym takim jak przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym, które chronią zdrowie publiczne i godność zawodu dentysty poprzez ogólny i całkowity zakaz wszelkiej reklamy dotyczącej świadczeń leczenia ust i zębów oraz poprzez ustanowienie określonych wymogów co do dyskrekcji w zakresie dotyczącym szyldów gabinetów dentystycznych.**
- 2) **Dyrektywę 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 8 czerwca 2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego („dyrektywę o handlu elektronicznym”) należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie przepisom krajowym takim jak przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym, które ustanawiają ogólny i całkowity**

zakaz wszelkiej reklamy dotyczącej świadczeń leczenia ust i zębów, w zakresie, w jakim zakazują one wszelkiej formy informacji handlowych przekazywanych drogą elektroniczną, w tym również poprzez stronę internetową utworzoną przez dentystę.

- 3) Artykuł 56 TFUE należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisom krajowym takim jak przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym, które ustanawiają ogólny i całkowity zakaz wszelkiej reklamy dotyczącej świadczeń leczenia ust i zębów.**

Podpisy